

KENT PLANLAMA

KAVRAMLAR, KONULAR, GÜNCEL
TARTIŞMALAR

Derleyenler: Suna Senem Özdemir, Ö.
Burcu Özdemir Sarı, Nil Uzun
(İmge Kitabevi, Ankara, 2017; 665 sayfa)
ISBN 978-975-533-874-3

KİTAP ELEŞTİRİSİ: KENT PLANLAMA

Ela ALANYALI ARAL*

“Kent Planlama”, günümüzde yaklaşık 7,5 milyarlık dünya nüfusunun yarısından çoğunu barındıran kentlerin planlanmasına dair tanımları, farklı boyutları ve konuları, ve bu alanda gelişen güncel tartışmaları toplu bir halde okuyucuya tanıtmayı amaçlayan bir çalışma. Bugün hızla büyüyen ve yaygınlaşan kentler ile yükselen kentleşme oranı, kent planlama yaklaşım ve uygulamalarına insan yaşam ortamlarının oluşmasında birincil görev yüklemektedir. Dünya nüfusunun kentleşme oranının önümüzdeki yıllar için öngörülen hızlı yükselişinden hareketle, insanın en karmaşık eseri olan kentlerin planlanmasının öneminin gelecekte daha da artacağı söylenebilir.

Derleyenler Suna Senem Özdemir, Burcu Özdemir Sarı ve Nil Uzun, “Sunuş” bölümünde kitabın, ilk kentlerin ortaya çıkışından itibaren ‘mekânın biçimlendirilmesi eylemi’ olarak uygulamada var olan ve Sanayi Devrimi sonrası kentlerde oluşan sağlıklı yaşam koşullarına karşılık

profesyonel bir meslek alanı olarak ortaya çıkan kentsel planlamaya Türkçe yazında giriş niteliği taşımasının hedeflendiğini belirtirler. Türkiye’de son dönem Osmanlı kentlerinden itibaren uygulanan ve 1961’de Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde kurulan ilk Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ile eğitimi verilmeye başlanan kent planlama, aradan geçen süre içindeki uygulamalar yanında artan okul ve mezun sayısına karşın temel ve kapsamlı Türkçe başvuru kaynakları konusunda kısıtlı kalmış bir alan. Bu bağlamda kitap, hem kentsel planlamanın tanıtımına hem de alanda Türkçe üretilmiş eserlerin çeşitlenmesine katkı sağlamak amacıyla üç ana bölümde kurgulanmış: 1. kent, planlama ve temel kavramlar, 2. planlamanın temel konuları ve 3. planlamada güncel tartışmalar.

‘Kent, Planlama ve Temel Kavramlar’ başlıklı 1. Bölüm, Baykan Günay’ın yazdığı “Şehir Planlaması, Şehircilik ya da Düşüncenin Geliştirilmesi Eğitimi” ile başlıyor. Günay

* Department of Architecture, METU, Ankara, TURKEY.

makalesinde planlama eğitiminin temel taşlarını verirken, temel kavramlarla planlamanın sürekli değişen konularını ayırt etmenin önemini vurgulayarak ders programlarının dayandırılması gereken temel çerçeveyi altı alt başlıkta kurgular: bütün-parça ilişkisinin vurgulanması; planlamanın birincil amaç olan şehircilik kavramına ulaşmada bir araç olarak kurgulanması; şehir planlaması tiplerinin tarihsel gelişimleri içinde öğretilmesi; karar, seçme ve oyun kuramlarının öğretilmesi; planlama eğitiminin felsefe ve bilgi kuramı bağlamındaki yerinin öğretilmesi ile algoritmik düşünme sisteminin öğretilmesi. Günay'ın eğitime odaklanan, ama aynı zamanda planlamanın temel unsurlarını da ortaya koyan yazısını takiben iki yazı, ilk şehirler ve tarih içinde kentlerin gelişimine ayrılmış: Burak Belge 'İlk Şehirler ve Ortaya Çıkışları' başlığı altında önce yerleşik hayata geçişe dair kuramları, yerleşim yeri ve 'şehir'arasındaki farkı ve şehir tanımının belirleyici unsurları konusundaki tartışmaları özetledikten sonra ilk şehirleri Mezopotamya, Antik Mısır ve Nil Vadisi, İndus Vadisi ve Anadolu'daki örnekleri ele alıyor. 'Tarih İçinde Kent' başlıklı yazısı ile Burak Büyükcivelek ise uygarlıklara ilişkin somutlaşan özelliklerin çoğunu barındırmaları çerçevesinde ele aldığı kentleri yedi ana dönem içinde, tarihsel bağlamları ile ilişkili olarak irdeliyor. Erken Sanayi Kenti ve Modern Kent bağlamlarında kent ütopyalarının da tartışıldığı kısımlardan sonra 1975'den günümüze değin son dönem ise, küreselleşen dünyada Neoliberalizm etkisinde kentlerin ortak belirleyicisi olan ekonomi-politik bağlamla ilişkilendirerek ele alıyor. 1.Bölüm, Tolga Ünlü'nün kent planlama konusunda temel kavramları vermeyi amaçlayan ve bir aktör olarak ortaya çıkışından itibaren tarihsel süreç içerisinde plancının rolünü tartıştığı 'Mekânın Biçimlendirilmesi, Kentsel Planlama ve Plancı' başlıklı yazısı ve Melih Ersoy'un 'planlama'nın tanımı ile belirleyici hale gelen planlama kuram'ların özetlenerek tanıtıldığı ve tartışıldığı 'Planlama Kuramları' bölümleriyle sonlanıyor.

Kitabın 2. Bölümü ise, 'Planlamanın Temel Konuları'nı ele alıyor. Bu konular bir yandan kent merkezi, açık alanlar, konut ve sanayi alanları gibi kenti

oluşturan alt alanlar ve kent işleyişinin belirleyici unsurları olan kentsel altyapı ve kentsel ulaşımı; bir yandan kentin planlama ve tasarımı ele alındığı farklı ölçekleri tarifleyen bölgesel planlama ve kentsel tasarımı; bir diğer yandan ise kent çalışmalarının farklı disiplinlerin yaklaşımlarıyla kesişimleri çerçevesinde kent planlamada yer bulan kent ekonomisi, kent sosyolojisi, kentsel coğrafya ve kentsel politika konularını kapsıyor. 2. Bölüm'ün diğer bir grup alt başlığı ise koruma planlaması, afet risk yönetimi ve planlamada kullanılan nicel teknikler gibi planlamanın özelleşen konularını içeriyor.

Kitabın büyük kısmını oluşturan bu bölümde Pelin Sarioğlu Erdoğan'ın yazdığı 'Konut Alanları ve Planlama', konut olgusunu, ilgili kavramları ve konut planlama süreçlerini tanıtan giriş kısmını takiben Türkiye'de konut olgusunun alt-başlıkları ile problemlerine yoğunlaşırken; Bilge Armatlı Köroğlu'nun kaleme aldığı 'Sanayi Alanları ve Planlama' ise daha genel bir ele alışla sanayinin örgütlenmesi, ve bunun mekâna yansımaları ile özelleşen sanayi bölgelerine dair mevzuatı özetliyor. Tolga Levent'in yazdığı 'Kent Merkezi ve Planlama' ise kent merkezinin tarihsel kökleri ve gelişimine odakla başlayıp merkezin planlamada ele alınışındaki ölçütleri tanıtıyor ve işlevsellik ile merkezlerin mekânsal ihtiyaçlarının karşılanması konularını tartışıyor. Sinan Burat'ın 'Kentsel Açık Alanlar ve Planlama' bölümü de benzer şekilde bu kez kentte açık alanların kısa bir tarihini verdikten sonra açık ve yeşil alan tiplerini, yeşil altyapı tanımını ile açık ve yeşil alanların planlama ve tasarım ilkelerini ele alıyor.

Bu bölümde, Anıl Şenel'in 'Kentsel Altyapı' başlıklı, kentsel altyapıyı öğeleri ve kurumsal yapılanmasıyla birlikte tanıtır ve kentsel dönüşüm ve gelişmedeki yerini tartıştığı çalışması ve Fikret Zorlu'nun kentsel ulaşımı sorunları, temel kavramları ve planlama yaklaşımlarıyla kapsamlı bir şekilde ele aldığı 'Kentsel Ulaşım Planlaması' yazısı, kentlerin işleyişini mümkün kılan iki önemli unsuru ve planlamada nasıl ele alındıklarını ana hatlarıyla irdeliyor. Burcu Özdemir Sarı'nın 'Kent Ekonomisi ve Kentsel Planlama', Ezgi Haliloğlu Kahraman'ın 'Kent Sosyolojisi' ve Deniz Altay Kaya'nın 'Kentsel Coğrafya' başlıklı yazıları ise çok

boyutlu kent olgusunu, farklı disiplinler çerçevelerin kenti ele alışlarında kimi zaman ayrıışan ve kimi zaman çakışan konularıyla ara kesitler oluşturan başlıklarıyla tanıtır.

Yine bu bölümde, kent planlamanın farklı ölçeklerdeki uygulama alanlarından 'Bölge Planlama' kent içi alanlardan, kentlerden veya ülkelerden oluşan bölgelerin planlamasını içeren kapsamıyla Suna Senem Özdemir'in yazısında; kentsel planlama ile mimarlık ölçekleri arasında tariflenen 'Kentsel Tasarım' ise Olgu Çalışkan'ın anlatımıyla detaylı ve kapsamlı olarak tanıtılıyor. Bu iki yazı arasında, planlama eyleminin temeli olan; kenti dönüştürmek için gerekli iradenin yapılanmasını tarifleyen 'Kentsel Politika Planlaması' ise Mustafa Kemal Bayırbağ tarafından kaleme alınmış.

2. Bölümün bitiminde Zeynep Günay'ın 'Koruma Planlaması', Meltem Şenol Balaban'ın 'Afet Risk Yönetimi, Sakınım Planlaması ve Dirençli Kentler' ve Mert Çubukçu'nun 'Planlamada Nicel Teknikler' yazıları ile planlamanın özelleşen konuları okuyucuya tanımları, temel yaklaşımları ve sorunsallarıyla kapsamlı bir şekilde tanıtılıyor.

Kitabın 3. bölümünde 'Planlamada Güncel Tartışmalar' başlığı altında günümüzde kent planlama alanında ağırlık kazanan konular ve tartışmalar özetleniyor. İlk yazı olan 'Planlamada Yeni Eğilimler'de Ayda Eraydın, son 30 yılda küreselleşmenin getirdiği koşullara uyumlu değişen planlama yaklaşımlarını anlatıyor. Yazı, dünyada özellikle 1980 sonrasında yapısal dönüşüm gösteren planlamanın mevcut bütüncül ve iletişimsel yaklaşımlarının özelliklerini ve eleştirildikleri konuları verdikten sonra Neoliberalizm sonrası tanımlanan yeni yaklaşımın planlama ilkelerini özetliyor. Bölümün devamında Nil Uzun'un 'Kentsel Yenileme ve Dönüşüm' yazısı, günümüzde Türkiye bağlamında kentlerin ana gündem maddelerinden birini oluşturan kentsel dönüşümün dünyada ortaya çıkışı ile dört farklı dönemde gelişimini verdikten sonra Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamaları ve ilgili yasal çerçeveye yer veriyor. Dünyada kente güncel yaklaşımların temel konularından olan sürdürülebilirlik ise Bahar Gedikli'nin 'Kentsel Sürdürülebilirlik ve Planlama' yazısında tartışılmış. Bu yazıda kentsel sürdürülebilirlik

tartışmalarının ana konuları olan kent formu, yoğunluk, arazi kullanımları, ulaşım, enerji verimliliği, kentsel yeşil ve açık alanlar ile tasarımları irdeleniyor. Güncel tartışmaların diğer bir odağı olan, aynı zamanda sürdürülebilirlik tartışmalarıyla da ilişkilenen küresel ısınmanın şehirlerdeki etkileri ve iklim politikalarında kentlerin rolü ile bu konuda gelişmekte olan politikalar ise Osman Balaban'ın 'Küresel Isınma, İklim Değişikliği ve Düşük Karbonlu Şehirler' başlıklı yazısında tartışılmış. Bölüm ve kitabın son yazısı olan Nihan Özdemir Sönmez'in 'Planlamada Yeni Yasal Düzenlemeler' başlıklı yazısında ise Türkiye'nin mekânsal planlama sisteminin yasal ve kurumsal yapısı ve planlama süreci, önce tarihsel gelişimiyle daha sonra ise yürürlükteki mevzuata ilişkin yasal düzenlemeler ve mekânsal planlama sürecindeki güncel aşama ve işlemlerle ortaya konmuş.

'Kent Planlama' kitabında kentlerin ortaya çıkışından kent planlamanın tanımı ve planlamanın rolüne, kent planlamanın çeşitlenen konularından güncel tartışmalara geniş bir yelpazede ana kavramlar, tanımlar ve yaklaşımlar verilmiş. Bu bağlamda kent planlama ile ilgilenen okura Türkçe bir başucu kaynağı sunuluyor. Okuyucu, kent planlama disiplinin sunduğu tüm konu çeşitliliği içinde her konunun temel kavram ve tanımlarını; tartışmaları, ana sorunsalları ve farklı yaklaşımları tek bir cilt içerisinde bulabiliyor. Bu çerçevede kitap, kent planlama konusunda yaklaşım ve uygulamaların ortaya çıkışından güncel pratiklere kadar geniş bir alan taraması sunuyor.

Kitabın bugüne kadar kent planlama alanında yayınlanmış diğer Türkçe kitaplardan temel farklılığı, bu çeşitliliği okuyucuya bir bütün olarak tanıtmaya amacından kaynaklanıyor. Bugüne değin alanda üretilmiş Türkçe yazın, kent planlamanın çeşitli konularına odaklanmış pek çok değerli çalışmayı kapsamakla birlikte alanın bütününi tariflemeyi hedefleyen böyle bir kapsayıcılığı barındırmıyor. Bu kurgusuyla kitap, derleyicilerin sunuş bölümünde bahsettikleri gibi 'mesleki eğitim almış, almakta ve alacak olan okuyucu yanında kentsel planlamaya ilgi duyan' kitleye alanın alt başlıklarında temel ve özet bilgi sunuyor. Kitabın kent planlama konularına giriş niteliği; yine konu çeşitliliğinin gözetildiği ve

güncel teorileri ile yaklaşımların bu kez daha kapsamlı olarak ele alınıp tartışılacağı, disiplinin Türkiye’de artan sayıdaki meslek insanları ile uygulamaları göze alındığında yine büyük katkılar sağlayabilecek bir devam kitabını akla getiriyor. Günümüzde pek çok kentin geçirdiği hızlı büyüme ve dönüşüm süreçleri yanında kentlerde yaşayan nüfus da düşünüldüğünde, kentsel planlama alanında kapsamlı bilgi ve nitelikli tartışmalar sunan

Türkçe eserlere duyulan ihtiyaç yadsınamaz.

ELA ALANYALI ARAL; B.Arch, M.Sc, Ph.D. Received her bachelor’s, master’s and Ph.D degrees from the Department of Architecture, Middle East Technical University. Conducted post doctoral research at Delft School of Design, Delft University of Technology (2008, 2012). Research topics include urban public spaces, leftover spaces in the city, Ankara’s visual structure, Phrygian Ankara and creative mapping in architecture.